

Emlékezés Balugyánszky Mihályra (1769-1847), a kiemelkedő jogtudósra – adalék a magyar-orosz kapcsolatokhoz a jog területén
Commemoration of Mihály Balugyánszky (1769-1847), the Outstanding Legal Scholar – Contribution to the Hungarian-Russian Legal Relations

1. Balugyánszky Mihály (más, régiesebb írásmóddal Baludjanszky vagy Baludjanszki Mihály) 1769. október 7-én született a Zemplén megyei Felsőolsván (ma Szlovákiához tartozó község) és Szentpéterváron hunyt el 170 évvel ezelőtt, 1847. április 3-án. Balugyánszky Mihály Balugyánszky András görög-katolikus lelkész és Dudinszky Mária fia volt. 1802. november 30-án kötött házasságot a budai polgárlánnyal, Heher Antóniával. Házasságukból tíz gyermekük született.

Balugyánszky Mihály elemi iskolába szülőfalujában, Felsőolsván járt. Gimnáziumi tanulmányait Sátoraljaújhelyen, a pálos szerzetesek által vezetett, színvonalas oktatást biztosító gimnáziumban kezdte. A pálos gimnáziumban három osztályt végzett el. Két esztendőn át Kassán folytatta középiskolai tanulmányait, melyeket ebben a városban fejezett be. Bölcséleti és jogi tanulmányait szintén Kassán, a jogakadémián folytatta.

Kassát követően jogot tanult a bécsi egyetemen. Bécsben a természetjogi tanok (Naturrecht) elkötelezett hívének számító, Karl Anton von Martini, Freiherr von Wasserberg (1726-1800) – aki Innsbruckban Paul Joseph von Riegger tanítványa volt – előadásait hallgatta. Balugyánszky Mihály a bécsi egyetemen tanulmányai során Joseph von Sonnenfels (1732–1817) pártfogását, támogatását élvezte. A bécsi egyetemen évfolyamtársa volt Vuchetich Mátyás, aki később a pesti egyetemen a büntetőjog tanára lett. Bécsben ismerkedett meg Orlay Jánossal, akinek révén került évekkel később Oroszországba került.

A jogtudományokból a pesti egyetemen letett szigorlatát követően 1789. augusztus 19-én a nagyváradi jogakadémián a politikai tudományok és tiszti írásmód tanárává nevezték ki. A kinevezésről a magyar udvari kancellária (Ungarische Hofkanzlei) értesítette a Helytartótanácsot. Balugyánszky Mihályt évekkel később, 1797. szeptember 16-án avatták a jogtudományok doktorává a pesti egyetemen.

2. Balugyánszky Mihály Oroszországba 1803-ban települt át. I. Sándor cár udvari tanácsosa, Orlay János küldte a hivatos meghívást Szentpétervárra Novoszilcev, a cár tanácsadójának megbízásából. A meghívóban a magyar jogtudósna a szentpétervári pedagógiai főiskola tanári állását kínálta fel Novoszilcev. A meghívás elfogadásához szükséges volt I. Ferenc császár és magyar király hozzájárulása. I. Ferenc ugyan engedélyezte Balugyánszky távozását, azonban nem biztosított számára végkielégítést. Nem tette továbbá lehetővé azt sem, hogy visszatérése esetén Nagyváradon visszahelyezzék tanári állásába.

Balugyánszky Mihály 1803. december 5-én hagyta el családjával együtt Nagyváradot. 1804. február 4-én érkezett meg Szentpétervárra, ahol igen barátságos fogadtatásban részesült.

3. Az orosz tanügyi minisztérium által 1803-ban alapított szentpétervári akadémián hiányoztak az alkalmas, tudományos munkássággal rendelkező tanárok. Ezért elismert külföldi tanárokat, tudósokat kerestek. Így lett Balugyánszky az államgazdaszat és pénzügyi tudományok megbecsült tanára Szentpéterváron. 1816-ban a formailag még egyetemi státusszal nem rendelkező szentpétervári pedagógiai intézet dékánja lett. Az új szentpétervári egyetem tudományos- és oktatómunkájának magas színvonalon történő megszervezése elsősorban az ő nevéhez fűződik. Uvarovval, aki a szentpétervári tankerület nagy befolyással

rendelkező irányítója, igazgatója volt, együtt ő dolgozta ki a létesítendő szentpétervári egyetem ebben a korban igen progresszívnek tekinthető statútumát. A korabeli bizonytalan politikai viszonyokra jellemző, hogy Uvarovot hamarosan leváltják. Utóda, Runyics nyíltan beavatkozik az egyetemi oktatásba, elsősorban a természetjog (jesztyesztnvennoje pravo) tanítását kívánva politikai indokból háttérbe szorítani.

Az I. Sándor cár (1801–1825) által 1819-ben (újra)alapított szentpétervári egyetem első rektora is ő lett. Kiemelkedő szerepet játszott Balugyánszki Mihály – G. A. von Rosenkampff (1764–1832) és M. M. Szperanszkij (1772–1839) mellett – a Szvod Zakonov Rosszijszkoj Imperii (1832) szerkesztésében is. I. Miklós cár (1825-1855) uralkodása idején Balugyánszky Mihály és Szperanszkij közösen irányították a cári kancellária II. ügyosztályát. A jeles orosz történész, A. N. Fatyjejev szerint Balugyánszkij alapozta meg az orosz pénzügyi reformokat.

3. Balugyánszky Mihály 1810-ben a Szent Anna-rend II. osztályát kapta meg, 1811-ben pedig a Szent Vlagyimir-rend IV. osztályának lovagja lett. I. Miklós cár kabinetirodájának elnökévé, majd 1814-ben államtanácsossá nevezte ki. Említést érdemel, hogy 1813-ban Marija Fjodorovna özvegy anyacárné fiai, Miklós (a későbbi I. Miklós cár) és Mihály főhercegek tanítójává fogadta, ami pozíciója erősödésének kétségtelen jele. Balugyánszky a főhercegeknek jogi és történelmi előadásokat tart több mint négy éven keresztül, 1813. április 20-ától 1817. július 1-jéig. Előadásai (privatissimum) a természetjog, a közjog (ius publicum), a nemzetközi jog és a politikai gazdaságtan területét fogják át.

Egyetemi pályáján fordulópontot jelentett az 1821-es esztendő. Ebben az évben ugyanis Balugyánszky kénytelen volt rektori tisztségétől megválni. Ebben politikai okok, motívumok játszottak döntő szerepet. Az egyetem 1821 novemberében részesült abban a “tiszteességben”, hogy a “császári egyetem” (imperatorszkij unyiverszityet) címet használhatta. Az egyetemi tanács, melynek ülésén maga Runyics elnökölt, 1821. november 3-án felmentette Balugyánszkyt a rektori tisztség ellátása alól. Tanszékétől azonban csak három évvel később, 1824. április 12-én válik meg. Katedrájáról lemondva nyugdíjba vonul. Anyagi elismerésben annyiban részesül, hogy korábbi fizetését nyugdíj címén, érdemeire való tekintettel megkapja.

1827-ben államtitkár lett, majd 1828-ban a Szent Anna-rend parancsnoki fokozatát kapta meg. Balugyánszky Mihály az orosz állampolgárságot 1830-ban vette fel. Ennek oka és indoka az volt, hogy Sándor nevű fia ebben az évben lépett be – tiszti rangot kapva – az orosz hadseregbe.

4. Balugyánszky Mihály életpályájának legjelentősebb állomása az 1826-ban megalakult Kancellária II. osztálya keretében folytatott törvényrendszerező és törvényelőkészítő tevékenység volt. Balugyánszky ezt az ügyosztályt államtitkári rangban vezette. Az általa irányított, koordinált intenzív és igen szakszerű munka eredményeként 1832. május végén megszületett a korábbi rendeletek rendszerbe foglalt átdolgozása, a tizenöt kötetes “Az Orosz Birodalom Törvénygyűjteménye” (Szvod Zakonov Rosszijszkoj Imperii), melynek hatálybaléptetésére csaknem három évvel később, 1835. január 1-jén került sor. Kiemelést érdemel, hogy a Szvod Zakonov tizedik, a magánjogot rendszerező kötetében több fontos kötelmi jogi jogintézmény szabályozásánál, a kompiláció szerkesztői a francia Code civilre, a doktrína tekintetében pedig Robert-Joseph Pothier tanaira voltak figyelemmel. A Szvod Zakonov tizedik könyvének 1539. szakasza, amely a szerződések értelmezését tartalmazza, a francia Code civil szerződésértelmezéssel foglalkozó artikulusainak (De l’interprétation des conventions – 1156-1164 szakaszok) összefoglalása. Ugyanebben a kötetben a dologi jog

egyes intézményeinél a szerkesztők az osztrák polgári törvénykönyv (Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch, ABGB) és a német jogtudomány hatása érezhető. A késői római jog, a Kelet-Római Birodalom joga, az ún. bizánci jog (ius Graeco-Romanum vagy ius Byzantinum) hatása a házassági jogra és a családi jogra korlátozódik.

Hangsúlyozni kívánjuk, hogy a Szvod Zakonov többi kötete is tartalmaznak magánjogi rendelkezéseket. A kilencedik kötetben a cselekvőképességgel kapcsolatos rendelkezések, a tizenegyedik kötetben a nem pravoszláv (görögkeleti) vallású személyek között kötött házasságra vonatkozó szabályok, a tizenkettedik kötetben a földtulajdon korlátozásaival kapcsolatos rendelkezések találhatók. A kereskedelmi jogi (torgovoje pravo) rendelkezéseket a Szvod Zakonov tizenegyedik könyvének második része tartalmazza. A kereskedelmi joggal kapcsolatos szakaszokban is kimutatható a nyugat-európai államok jogának, vonatkozik ez elsősorban a francia Code de commerce-re, hatása. Balugyánszky Mihály enciklopédikus jogi műveltsége, tájékozottsága jelentős mértékben járult hozzá ahhoz, hogy a Szvod Zakonov a magánjog (polgári jog és kereskedelmi jog) területén színvonalas kompilációnak tekinthető.

A Szvod Zakonov Rosszijoszkoj Imperii munkálatainak befejezését követően Balugyánszky a koronával ékesített Szent Anna-rend I. osztálya kitüntetésben részesül és megkapja a lengyel Fehér Sas-rendet is. 1837. július 16-án I. Miklós cár Balugyánszkyt valamennyi leszármazójával együtt felveszi az örökletes orosz nemesség sorába. 1839. július 3-án pedig a kormányzó szenátus tagja, azaz szenátor lesz. 1841. április 16-án a legmagasabb orosz állami kitüntetést, az Alekszandr Nyevszkij-rendet is megkapja.

5. Említést érdemel Balugyánszky a “Különböző gazdasági rendszerek ábrázolása” címmel megjelent (oroszul: “Изобразсеныје различныхъ хозяйственныхъ системъ”), Szentpéterváron kiadott műve. Ebben a munkájában ma is használatos államgazdasági, közgazdasági orosz szakkifejezéseket, terminus technicusokat alkotott.

6. Balugyánszky Mihály idős korában, 1845-ben meglátogatta Magyarországot. Pesten Balugyánszky “státustanácsosnak” komoly ünneplésben volt része. A hazájával mindig is kapcsolatot tartó és ápoló jeles jogtudós és államférfi 1847. április 3-án hunyt el Szentpéterváron. Joggal állapítja meg magyar életrajzírója és munkásságának kutatója, Tardy Lajos, hogy a tanár Balugyánszky-nak “döntő szerepe volt egy olyan nemzedék (pokolenyije) felnevelésében, amely véghezvitte (sc. Oroszországban H.G.) az elkövetkezendő korszak reformjait”.

Hamza Gábor

egyetemi tanár, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar
a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja
email: gabor.hamza@ajk.elte.hu

Válogatott irodalom

R. Kink: Die Rechtslehre an der Wiener Universität. Wien, 1853.

P. M. A. Baranov: Mihail Andrejevics Balugyanszkij, stats-sekreter, szenator, tajnyij szovjetnyik (1769–1847). Biograficseszkij ocserk. Sankt-Petersburg, 1882.

W. Müller: Josef v. Sonnenfels. Wien, 1882.

A. N. Fatyeev: K isztorii jurigycseszkoi obrazovannosztyi v Rosszii. Praga, 1923.

L. Baratz: Sur les origines étrangères de la plupart des lois civiles russes. Paris, 1937.

Tardy Lajos: Balugyánszky Mihály. Budapest, 1954.

Csekey István: Balugyánszky Mihály élete és munkássága. Századok 91 (1957) 326-350. old.

N. Reich: Kodifikation und Reform des Russischen Zivilrechts im neunzehnten Jahrhundert bis zum Erlaß des Svod Zakonov (1833). Ius Commune 3 (1970) 152-185. old.

D. G. Christian: The Political Ideas of M. Speransky. Slavonic and East-European Review 54 (1976) 192-212. old.

R. S. Wortman: The Development of a Russian Legal Consciousness. Chicago University Press, Chicago, 1976.

Chr. Link: Rechtswissenschaft. In: Wissenschaften im Zeitalter der Aufklärung. Aus Anlaß des 250jährigen Bestehens des Verlages Vandenhoeck und Ruprecht Hrsg. von R. Vierhaus. Göttingen, 1981. 138-140. old.

R. Hoke: Joseph von Sonnenfels (1732-1817). In: Persönlichkeiten der Verwaltung. Biographien zur deutschen Verwaltungsgeschichte 1648-1945. Stuttgart – Berlin – Köln, 1991. 44-48. old.

G. Ajani: Alcuni esempi di circolazione di modelli romano-germanici nella Russia imperiale. In: Scintillae iuris. Studi in memoria di G. Gorla. vol. II. Milano, 1994. 963-977. old.

M. Silnizki: Geschichte des gelehrten Rechts in Russland. Jurisprudencija an den Universitäten des Russischen Reiches 1700-1835. Frankfurt am Main, 1997.

Hamza Gábor: Az európai magánjog fejlődése. A modern magánjogi rendszerek kialakulása a római jogi hagyományok alapján. Budapest, 2002. 229-231. old.

G. Hamza: Entstehung und Entwicklung der modernen Privatrechtsordnungen und die römischrechtliche Tradition. Budapest, 2009. 526-527. old.

W. Brauner: Der Unterricht im Naturrecht und sein Zweck in der Habsburgermonarchie. Pázmány Law Review 2 (2014) 79-84. old.